

El moviment del 15M a través dels seus textos¹

Jordi Busquet i Miquel Calsina

Professors de sociologia a la Universitat Ramon Llull.

EL MOVIMENT DEL 15M HA ESTAT FONT D'UNA QUANTITAT IMPORTANT DE TEXTOS i de documentació escrita que ens permeten fer un seguiment prou acurat de les conclusions del treball deliberatiu dut a terme des de la seva aparició a Catalunya —especialment a la ciutat de Barcelona— el maig de 2011.

La pluralitat de documents respon a tipologies i gèneres també molt diversos, cosa que en dificulta l'estudi i l'exposició sistemàtica. D'altra banda, una anàlisi acurada i detallada de tota la producció literària generada hauria de tenir en compte, per exemple, els eslògans que han marcat i encapçalat les expressions col·lectives en les diverses mobilitzacions al carrer i en les manifestacions i altres activitats de caràcter reivindicatiu en l'espai públic. Així mateix, caldria tenir presents també tant les actes com les reflexions i les conclusions de l'Assemblea General i de les comissions sectorials de treball que van romandre actives —amb discussions, debats i ponències de tota mena— les setmanes durant les quals va tenir lloc l'acampada a la plaça de Catalunya, com també les actes de les successives assemblees de barri en el cas de la ciutat de Barcelona, i de les assemblees repartides per dife-

1. Per a la redacció d'aquesta article s'ha tingut molt en compte la recerca de BUSQUET, J., CALSINA, M., MEDINA, A, i TUBERT, G. (2012), *Les veus dels indignats a Catalunya* (pendent de publicació).

rents pobles i ciutats del territori des del final de l'acampada fins avui.

Finalment, també caldria tenir present un altre conjunt de textos i escrits² que podríem anomenar d'estratègia i d'acció, que tenen com a objectiu oferir recomanacions, guies pràctiques i uns coneixements mínims sobre organització —com constituir una assemblea o difondre eficaçment una convocatòria—; sobre la manera d'actuar i de respondre a les demandes policials d'identificació personal davant d'una situació concreta, o sobre drets i qüestions jurídiques bàsiques, amb l'objectiu de disposar d'un mínim bagatge sobre les conseqüències de determinades actuacions col·lectives —la mateixa ocupació d'un espai públic— o simplement per a poder disposar d'arguments davant dels mitjans de comunicació. En aquest bloc caldria incloure igualment una multitud d'octavetes i fulletons informatius de diversa consideració i que podrien ser objecte d'anàlisi més endavant.

En qualsevol cas, aquí ens referirem únicament als que podem considerar els documents fundacionals bàsics aprovats per l'Assemblea General entre el maig i el juny de 2011 i que des de la mateixa acampada s'han anomenat *materials oficials*. Es tracta de textos de caràcter ideològic i reivindicatiu, que són fruit sobretot del procés deliberatiu i participatiu que tingué lloc en els moments àlgids de la protesta pública i que pretenen recollir la filosofia bàsica del moviment. Probablement es tracta, també, del conjunt de documents revestits d'una major legitimitat, en el sentit que van ser aprovats i acordats per un grup més nombrós de participants.³

Declaració. Es tracta d'un text breu i concís que es reproduïx tot seguit complet i que consisteix en una primera Declaració de principis, apareguda els primers dies de l'acampada de la plaça de Catalunya. Amb una notable voluntat autojustificativa, hi apareixen alguns dels conceptes bàsics i de les idees que esdevindran recurrents en els documents posteriors i que configuraran l'espina dorsal de les demandes i les reclamacions del moviment.

2. Per exemple, *Dinàmiques assembleàries. Dossier de formació*.

3. Els que s'analitza tot seguit.

Ens sentim trepitjats per l'economia capitalista, i ens sentim exclosos del sistema polític actual, que no ens representa.

«Qui som a l'Acampada de Barcelona? Som gent que hem vingut lliurement i de forma voluntària, que després de la manifestació del 15 de Maig hem decidit seguir estant junts i ser cada vegada més en la lluita per la dignitat. No representem a cap partit ni associació. Tampoc ningú no ens representa. Ens uneix el malestar per unes vides precàries per les desigualtats, però sobretot ens uneix una vocació de canvi. Som aquí perquè volem una nova societat que doni prioritat a la vida per sobre dels interessos econòmics i polítics. Ens sentim trepitjats per l'economia capitalista, i ens sentim exclosos del sistema polític actual, que no ens representa. Apostem per una transformació profunda de la societat. I sobretot apostem perquè sigui la pròpia societat la protagonista d'aquest canvi. Creien que estàvem adormits. Que ens podien seguir retallant els drets sense que oposéssim resistència. S'equivocaven: estem lluitant —pacíficament però amb determinació— per la vida que tots mereixem. Hem après del Caire, d'Islàndia, de Madrid. Ara toca estendre la lluita i prendre la paraula.»

En primer lloc, es constata que es tracta d'una mobilització espontània de reacció, que no respon a cap altre desencadenant que no sigui la lliure voluntat dels que hi participen. El 15M irromp enmig d'un panorama de resignació general. Parla d'allò de què ningú no gosava parlar a l'inici del context de desconcert general davant la crisi econòmica. Això es concreta en l'afirmació que en cap cas no es tracta d'una reacció popular pilotada o impulsada des d'una organització *tradicional* —un partit polític o una associació. Hi apareix una de les formulacions que esdevindran més característiques del moviment —«Ningú no ens representa»⁴—, juntament

4. L'origen del principi d'una *vida digna* o de la *dignitat* com a motor de canvi polític (en contraposició a una situació que és causa d'indignació) emergeix d'una manera explícita amb la primera tradició revolucionària *lockiana* britànica (Bill of Rights, 1689) i

amb una breu justificació de les motivacions essencials que els han portant a adoptar una oposició activa enfront d'un *statu quo* *excloent*: la lluita *pacífica* per la *dignitat*, el malestar per les *desigualtats*, el protagonisme dels interessos econòmics i la voluntat de propiciar un canvi profund i estructural en la societat, que capgiri de dalt a baix les prioritats.

La síntesi no deixa de contenir un estil i un llenguatge relativament nous i que marcaran bona part de la literatura present en documents immediatament posteriors: «volem una nova societat que doni prioritat a la vida per sobre dels interessos econòmics i polítics». L'expressió «*vida* (digna)»⁵ substitueix altres principis justificatius més presents en moviments populars d'esquerra tradicional, com poden ser la «solidaritat» amb determinats col·lectius socials o la «justícia social». També s'evidencia en el text la voluntat d'oposició frontal a la «retallada de *drets*». No s'ha d'oblidar que la manifestació del 15M i l'inici de l'acampada posterior tenen lloc poques setmanes abans del Ple del Parlament de Catalunya que havia d'aprovar els pressupostos de 2011 presentats pel nou govern de la Generalitat i que havien de consagrar una retallada del 10% de la despesa pública.

En aquesta primera Declaració es deixa constància de la voluntat d'internacionalitzar les mobilitzacions, amb què situa aquesta en el context d'altres mobilitzacions populars que van tenint lloc simultàniament en aquell moment arreu del món.

Manifest dels indignats. El segon document, ja més elaborat, es presenta com a fruit d'un intent de concreció de les demandes del moviment, si bé tampoc no l'acompanya cap programa d'actuació específic més enllà de la voluntat de donar a conèixer-les als electes locals de les eleccions municipals del 22 de maig de 2011. Es tracta

---

nord-americana (Declaració d'Independència, 1776). Avishai Margalit ho ha desenvolupat recentment amb la seva teorització al voltant del concepte de societat decent: Margalit, A., *The Decent Society*, Harvard University Press, 1996.

5. Barreja de principis, demandes, propostes i crítiques al sistema polític i econòmic actual.

d'un Manifest *calaix de sastre*⁶ —anomenat també *Demandes de mínims*— aprovat per la proclamada Assemblea General durant l'acampada i en què es recullen els enunciats de més de quaranta punts —alguns dels quals no consensuats i que van quedar pendents de debat i discussió—, agrupats sota els vuit epígrafs següents:

No més privilegis per a polítics
No més privilegis per a banquers
No més privilegis per a les grans fortunes
Sous dignes i qualitat de vida per a tothom
Dret a l'habitatge
Serveis públics de qualitat
Llibertats i democràcia participativa
Reducció de la despesa militar

No deixa de ser remarcable que el primer punt del Manifest faci referència explícita a la restricció de privilegis —sous, pensions, dietes, immunitat jurídica— dels polítics, sense especificar, d'altra banda, si es tracta de propostes i de mesures destinades al conjunt de la classe política, inclosos els càrrecs electes locals, per exemple. En qualsevol cas, aquest primer punt posa de manifest de manera implícita, com constava més amunt, que el principal i primer *ase dels cops* del moviment és la classe política, cosa que podria constituir la iniciativa en algun moment de la seva trajectòria inicial en un moviment manifestament *contrapolítics*, tal com es va posar en evidència pocs dies després de l'elaboració d'aquest document, precisament, amb els fets del Parc de la Ciutadella del 14 de juny de 2011.

Algunes de les mesures destacables expressades en aquest document marcaran el to i la filosofia de les reclamacions posteriors i els debats i discussions de les diferents comissions sectorials que es van

6. Anthony Giddens anomena *democratització de la democràcia* les exigències d'un aprofundiment i una millora de la democràcia que han sorgit en les societats obertes a partir de l'eclosió de la globalització i de l'accés de la ciutadania a una informació que ja no és propietat exclusiva dels governants. Giddens, A., *Runaway World: How Globalization is Reshaping Our Lives*. Profile, Londres 1999.

constituir. Al costat de mesures i propostes molt genèriques i més pròpies d'una declaració d'intencions —ideològiques o de principis—, en destaquen d'altres més concretes —podríem anomenar-les programàtiques—, compartides, en alguns casos, amb les demandes d'algunes de les forces polítiques amb representació institucional. Unes propostes podrien considerar-se més clarament *radicals o utòpiques* (carta als reis), mentre que d'altres poden ser considerades de caràcter més polític o pragmàtic (possibilisme). Tot plegat expressa una tensió més o menys manifesta dins del moviment entre els corrents de caire més reformista i els de caire més revolucionari o rupturista, una pluralitat i una heterogeneïtat internes que també es presenten com una de les característiques més definidores de la identitat del moviment.

Una de les qüestions més àmpliament tractades pel Manifest, i que requereix una menció especial, perquè es tracta d'un dels debats de fons sobre el qual probablement el moviment 15M ha tingut una influència més destacada en el darrer període electoral, ha estat el de la regeneració i de la *ressignificació*⁷ de la democràcia⁸. Més enllà de l'aposta per una generalització de formes de participació ciutadana en la presa de decisions —referèndums vinculants—, els indignats demanen una reforma de la Llei electoral que «garanteixi un sistema autènticament representatiu i proporcional», o «l'establiment de mecanismes efectius que garanteixin la democràcia interna dels partits polítics: llistes obertes, elecció directa de regidors, transparència en la

7. Una de les iniciatives que han sorgit del moviment des dels dies de l'ocupació de la plaça de Catalunya és el grup 15M Reforma del sistema electoral, que amb diferents aportacions de persones vinculades a àmbits acadèmics diversos pretén dibuixar alternatives al sistema polític i electoral actual. En aquest sentit, ha tingut una certa difusió la proposta elaborada i encapçalada per Manuel Castells i Jordi Nadal, presentada l'octubre de 2011.

8. Aquest element ens duria a plantejar qüestions i debats profunds. Jürgen Habermas, per exemple, suggereix que la regulació de l'espai públic no es limiti al quadre tradicionalment delimitat dels parlaments, els tribunals o les administracions. Es tracta d'imaginar una obertura de l'espai públic a noves formes d'expressió de les llibertats cíviques. D'altra banda, també podríem plantejar les conseqüències jurídiques, entre d'altres, de considerar l'espai públic *carrer* com un bé comunal.

En el darrer període electoral, el moviment ha tingut una influència destacada en el debat sobre la regeneració i la *ressignificació* de la democràcia.

publicitat i finançament dels partits». Afirmacions d'aquest tipus indiquen que el moviment defuig la típica retòrica dogmàtica dels grups polítics d'extrema esquerra i adopta un llenguatge més flexible i més atent als reptes del moment actual. Tampoc no utilitza una retòrica estrictament antiparlamentària i *antipartit*, tot i que altres afirmacions del tipus «on el vot en blanc i el vot nul també tinguin la seva representació en el legislatiu i l'abstenció activa pugui tenir el seu espai d'autoorganització als barris» no s'expliquen prou detalladament ni en tota la seva complexitat.⁹

Mesures urgents per a una Vida digna. És un dels documents centrals i més elaborats, aprovat per l'Assemblea General el 12 de juny de 2011. Enfront de les crítiques que posen de manifest les dificultats de presentar un conjunt de propostes concretes i viables que vagin més enllà de la diagnosi crítica i de les declaracions d'intencions més o menys difuses, aquest text pretén ordenar un paquet de propostes programàtiques en els àmbits laboral, de l'habitatge, del sistema financer, la fiscalitat i la gestió dels serveis públics, entre d'altres. Es tracta, podríem dir, del *programa polític* del moviment dels indignats. Entre les mesures, es poden destacar els següents punts:

- Indemnitzacions per acomiadament a 45 dies per any treballat.
- Avançament de l'edat de jubilació a 60 anys.

9. La cerca de repercussió mediàtica ha estat una de les característiques de tots els moviments socials dels darrers temps. Això ha portat a una creixent especialització d'aquests moviments i a un increment del seu saber fer en la relació amb els mitjans de comunicació. Una prova, pel que fa al moviment 15M, n'és l'existència de comissions específicament adreçades a treballar en la relació amb la premsa i els mitjans de comunicació.

- Únic contracte indefinit amb un salari no inferior a 1.200 euros.
- Reducció del deute hipotecari en proporció a la taxació objectiva de l'habitatge.
- Increment de l'IRPF a les rendes altes.
- Matrícula universitària gratuïta per a rendes inferiors a 1.000 euros mensuals.
- Prohibició efectiva de la comercialització i la cessió de dades personals.
- Regularització de totes les persones estrangeres.
- Reducció dràstica del preu del transport públic.
- Derogació del Concordat amb l'Església catòlica.
- Distribució equitativa (*sic*) dels temps d'exposició de propostes polítiques en els mitjans de comunicació.

En definitiva, caldria dir que molts d'aquests documents posen l'accent en la situació de crisi econòmica que patim. La crítica a la manca de principis morals i ètics dels responsables i els dirigents de les principals institucions polítiques i financeres internacionals —considerats els màxims responsables de la situació actual— és present explícitament i implícitament en tots els textos. La crítica, tanmateix, se centra especialment en la classe política, que d'alguna manera ha abdicat les seves funcions i responsabilitats a favor de les entitats financeres internacionals i els bancs. Si bé no pot ser considerat un moviment antipolític o propi de la desafecció política, sí que en la seva crítica és especialment bel·ligerant amb els actuals professionals de la política.

Si bé la seva retòrica no és exactament la mateixa de la dels moviments antiglobalització de la primera dècada del 2000 —*Un altre món és possible*—, sí que participen d'una crítica global al sistema i d'una aposta per una revisió de la vida democràtica representativa, potenciant les formes de democràcia directa. D'altra banda, els textos apunten les múltiples causes del que podríem anomenar el neguit bàsic de les noves generacions: atur i afebliment de l'Estat del benestar.

Cal destacar també el desmarcament respecte d'altres organitzacions, sindicats, partits polítics. Som davant d'un moviment que no es defineix en virtut dels eixos ideològics o de les clivelles socials clàssi-

“ El camp de batalla passa del debat polític estricte a una nova relació amb l'espai públic —el carrer— com a marc d'autoexpressió.

ques: la confrontació esquerra-dreta no hi apareix ni una sola vegada. Tanmateix, algunes de les seves demandes són coincidents amb les de l'esquerra radical, si bé el camp de batalla passa del debat polític estricte a una nova relació amb l'espai públic —el carrer— com a marc d'autoexpressió.¹⁰

A mode de conclusions i pronòstics

Es fa difícil fer cap pronòstic de futur, ni conèixer l'abast exacte del moviment. Hem de tenir present que no es tracta d'un partit polític que tingui com a finalitat aconseguir el poder. Tampoc no és un moviment social convencional amb estructures organitzatives rígides i amb un discurs sòlid i unitari per tot el territori. Es tracta d'un moviment social de caràcter global, dinàmic i fluctuant que canalitza un profund descontentament ciutadà respecte als principals responsables de la crisi econòmica. Un any després de la seva aparició, tanmateix, ens permet portar a col·lació algunes reflexions sense pretensions conclouents.

Una de les principals aportacions del 15M ha estat la seva capacitat de retornar el protagonisme a conceptes centrals de la cultura política. Els termes «democràcia» o «democràtic» en són un exemple. Fent un ús intensiu del terme «democràcia» i interpretant-lo en un sentit que l'oposa al de l'*statu quo* —l'actual democràcia representativa—, el moviment genera un nou sentit compartit.

Els indignats, que en un primer moment van ser ignorats pel sistema polític i mediàtic, van aconseguir situar al centre del debat públic temes com els de la corrupció política, l'esclerosi de l'actual siste-

10. MUELLER, J.-W., «El lenguaje de la protesta global, *La Vanguardia*, 28-X-2011.

ma democràtic i la connivència entre el món polític i el món financer davant la crisi financera global. Es tracta d'un important toc d'atenció a les elits dirigents. En definitiva, els indignats d'arreu del món reclamen que la crisi que han provocat els grans grups de poder no la paguin els més febles.

Una de les característiques més notables és la que ens permetria parlar de *moviment Dragon Khan*. Apareix i desapareix, fa acte de presència en ocasions en què és previsible una certa repercussió mediàtica,¹¹ especialment en temps d'eleccions o a propòsit de decisions polítiques d'un cert relleu, com per exemple la reforma de la Constitució espanyola que es va produir en ple mes d'agost de l'any passat. A partir del moment en què va ser expulsat o es va retirar dels espais públics, el moviment va continuar mantenint una presència significativa i una notable activitat a la xarxa i, d'una manera més discreta, als barris o als districtes de les ciutats. Tot i que els seus adversaris han utilitzat la desaparició progressiva del moviment de les portades i dels titulars dels mitjans comunicació com un element que permetia aventurar la seva imminent desaparició, el fet és que el moviment no solament persisteix, sinó que ha potenciat la seva força a escala internacional.

Dintre de la categoria de moviment de protesta *sui generis* i malgrat algunes propostes en la línia de remarcar el seu caràcter eminentment global,¹² podríem categoritzar-lo, manllevant un concepte de la sociologia actual, de *moviment glocal*¹³ (global i local alhora). A més de les dinàmiques globals àmpliament esmentades, no se n'ha de menysprear el component localista i les peculiaritats internes en les formes d'expressió. En el cas de Barcelona, aquest és un fet empíricament contrastable fins i tot en l'adopció del llenguatge, en els eslògans o en els components estètics i els mètodes de treball.¹⁴

11. Terme encunyat a mitjan decenni dels noranta pel sociòleg angloalemany Ralf Dahrendorf.

12. Aquesta afirmació parteix del treball d'observació, durant un any, de l'activitat desplegada, per exemple, per l'assemblea de la vila de Gràcia.

13. Innerarity, D., «¿Solo cada cuatro años?». El País, 3-X-2011.

14. Aquesta afirmació parteix del treball d'observació, durant un any, de l'activitat desplegada, per exemple, per l'assemblea de la vila de Gràcia.

El gran objectiu moral del moviment dels indignats recau en una regeneració de la democràcia des de baix, que es manifesta en una pluralitat de demandes especialitzades.

Aquesta forma de *síntesi* podria ser igualment coincident si ens atenim a les característiques que la ciència política atribueix als moviments socials tradicionals. Òbviament el moviment 15M respon en algunes qüestions a aquest perfil de moviment social tradicional (problemes, pamflets, cerca de la repercussió mediàtica, convocatòria de manifestacions a l'espai públic), però se n'allunya en d'altres aspectes: manca d'una estructura organitzativa convencional i fortament institucionalitzada, manca de lideratges clars, ús de les TIC i les xarxes socials). És, doncs, en part un moviment social tradicional i en part un moviment social amb un perfil nou.

Si bé una de les seves característiques inicials que s'entreveien era el caràcter eminentment contrapolítics (que no vol dir antipolític), aquesta és una qüestió que cal matisar notablement després d'un any. Un dels símptomes és prou eloqüent: progressivament, les manifestacions de protesta davant les seus dels partits polítics o de les institucions democràtiques han donat pas a les protestes davant les seus centrals de bancs i d'entitats financeres; la més recent i notòria: davant la seu central de Caixa Bank, a l'avinguda Diagonal de Barcelona.

Tampoc no podem parlar, òbviament, tal com hem vist després d'un esbós d'anàlisi de les reclamacions i els manifestos dels principals documents, d'un *single issue movement* (moviment amb un únic tema-objectiu-demanda), a l'estil del que ha suposat l'aparició d'un nou artefacte polític, mig moviment, mig partit, com el Partit Pirata. Si bé, com ja s'ha dit també al principi, el gran objectiu moral del moviment dels indignats recau en una regeneració de la democràcia des de baix (*down-top*), aquest es manifesta a partir d'una pluralitat de demandes especialitzades, algunes de les quals han comportat l'emergència de *moviments i entitats especialitzats* que, si bé emanen de l'esperit del 15M, un any després han esdevingut la cara visible i més eficaç del fenomen

sense renunciar, per exemple, a una certa dinàmica d'institucionalització i d'organització estable, sense menystenir els instruments de pressió i negociació de què disposa el sistema per a mirar de forçar canvis en la legislació o de posar contra les cordes de l'opinió pública situacions d'injustícia. No en va, per exemple, dues de les organitzacions que han tingut una presència més destacada en el primer aniversari del moviment han estat la Plataforma dels Afectats per la Hipoteca i el Grup per a la Reforma del Sistema Electoral.

Des d'una perspectiva sociològica podem dir que hi ha una gran incertesa sobre l'esdevenir d'aquests moviments. Els analistes projecten sobre aquesta realitat els seus temors o les seves il·lusions, però la veritat és que de moment hi ha pocs estudis seriosos que ens permetin comprendre'n la importància real. La novetat que comporta l'ús de les xarxes socials en les revoltes polítiques i la manca de perspectiva històrica impedeixen avaluar-ne l'abast exacte. En aquest sentit, la cosa més destacable en el cas dels indignats dins l'àmbit dels moviments socials probablement ha estat que tots i cadascun dels individus han esdevingut subjectes i, a banda de dur la seva pancarta amb un lema propi, no s'han arreglerat en cap estructura estable. La categoria ja no és la d'un partit o d'una organització clàssica, sinó d'un fenomen d'acció col·lectiva francament difícil d'enquadrar.